

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Lituanofilai ir Lietuvos patriotai

2012-09-20

ŽURNALAS: NAUJASIS ŽIDINYS-AIDAI

TEMA: Lietuva

AUTORIUS: Kęstutis K. Girnius

DATA: 2012-09

Lituanofilai ir Lietuvos patriotai

Kęstutis K. Girnius

Visi maždaug žinome, kas yra frankofilas. Tai žmogus, kuris yra Prancūzijos, prancūzų ir visko, kas prancūziška, gerbėjas. Jis moka prancūzų kalbą, žavisi jos literatūra, išmano šalies istoriją. Ne vienas frankofilas yra geriau ir giliau susipažinęs su Prancūzijos kultūra, jos regionų ypatybėmis ir papročiais negu eilinis šalies gyventojas. Frankofilai dažnai lankosi Prancūzijoje ar ten gyvena, mėgina įsilieti į šalies ir tautos gyvenimą. Jie mano, kad Prancūzija ir prancūzai yra verti pagarbos dėl savo pasiekimų, kad prancūzų gyvensena yra sektina. Frankofilai nėra retenybė. Į jų gretas galime įrikiuoti rašytoją Samuelį Beckettą, istoriką Richardą Cobbą, daugelį į Paryžių atvykusių ir jo niekada nepalikusių menininkų. Bet kad ir koks neribotas būtų jų entuziazmas visko, kas prancūziška, atžvilgiu, šitie žmonės yra frankofilai, o ne Prancūzijos patriotai. Kodėl?

Esama ir lituanofilų, bet nepalyginti mažiau. Paties žodžio „lituanofilas“ neradau *Tarptautinių žodžių žodyne*, pagūglinus nurodoma tik apie 50 atvejų, su visais pasikartojimais. Mūsų šalis yra mažesnė, jos pasiekimai yra kuklesni ir beveik nežinomi, tad Lietuva pritraukia mažiau gerbėjų. Būta žmonių, giliai pamilusių Lietuvą ir lietuvius. Profesorius Juozas Eretas yra geras pavyzdys, bet jis turbūt save laikė šveicaru lituanofilu, o ne lietuviu ar Lietuvos patriotu. (Suprantu, kad negalima sutapatinti lietuvio ir Lietuvos patrioto, bet šiame tekste nėra vietos skirtumams išryškinti, juolab kad didžioji dalis tautos vaikų gyvena savo tėvynėje ir yra jos patriotai.)

Kuo skiriasi lituanofilas nuo Lietuvos patrioto ir kodėl manome, kad patriotas yra glaudžiau susijęs su savo šalimi negu jos gerbėjas? Ar kad patriotas giliau įsipareigoja savo šaliai ir tautai, pavojaus ir karo atveju ryžtasi paaukoti net savo gyvybę? Bet svetimtaučiai irgi yra kovoję už kitos šalies laisvę ir šviesesnę ateitį. Kai kuriais atžvilgiais jų pasiaukojimas gal net didesnis, nes piliečiai, taigi eiliniai patriotai,

kartais neturi pasirinkimo ir privalo tarnauti kariuomenėje arba stichiškai yra įtraukiami į jų žemėse išliepsnojusį konfliktą. „-filas“ neturi panašių teisinių išipareigojimų: nors ir galėdamas ramiai išvykti, jis nutaria pasilikti mylimoje šalyje arba net atvyksta iš užsienio ją ginti.

XX a. ketvirtame dešimtmetyje internacionalinių brigadų savanoriai vyko į Ispaniją ginti respublikos, įvairių tautų modžahedai Afganistane priešinosi sovietų okupacijai. Antra vertus, šių savanorių gal nereikėtų laikyti ypatingais patriotais. Daugelis jų ne tiek kariavo už Ispaniją ar Afganistaną, kiek priešinosi dešiniųjų diktatūrai ar sovietiniam ekspansionizmui, kovėsi už demokratiją ar islamą. Kitomis aplinkybėmis jie būtų kovoję Portugalijoje ar Italijoje, Pakistane ar Irake. Ispanija ir Afganistanas buvo iš dalies atsitiktinė vieta, kur kilo pavojus jų principams ir idėjoms, už kurias jie buvo pasiryžę žūti ir žudyti. Ispanijos savanoriams idėjos ir idealai kovoti už demokratiją ar su fašizmu buvo svarbesni, o kadangi tuo metu kovos vyko Ispanijoje, tai ten ir stota ginti demokratijos. Manoma, kad daugelis savanorių iš pradžių nesuvokė, kas tie baskai, katalonai, kastiliečiai ir kiti Ispanijos gyventojai, kaip ir modžahedai nežinojo ir nesidomėjo Afganistano genčių sudėtimi. Jie nebuvo ispanofilai, nors po kurio laiko kai kurie kovotojai prisirišo prie Ispanijos ir jos žmonių. Ispanofilų meilė Ispanijai tiesiogiškesnė negu pilietinio karo savanorių.

Patriotų ryšys su savo šalimi yra dar intymesnis. Mylime savo šalį dėl visokiausių priežasčių – ten gyveni, ten gyvena tavo draugai ir giminės, ten mokeisi ir dirbi, ten tave supa maloni aplinka, pažįstamos ir mielos vietos, kalbama suprantama kalba. Klausiamas, kodėl myli savo šalį, patriotas veikiausiai sugebės nurodyti teigiamas ir girtinas savybes, ypač jei jam bus suteikta laiko pagalvoti. Bet nevisada sulauksime rišlaus atsakymo, kaip ir jo nesulauktume paklausę vaikų, kodėl jie gerbia savo tėvus, ar tėvų, kodėl jie myli savo vaikus. Patriotas myli savo šalį, nes ta šalis yra sava, tarp jo ir jos egzistuoja unikalūs ir vienkartiniai ryšys, kurio nėra su kitomis, net labiau gerbtinomis šalimis. Kaip seniai pastebėta, žmogus gali klausti: „Ar turėčiau būti patriotas?“ Teigiamai atsakęs, jis savęs neklaus: „Kokios šalies?“ Teigiamos šalies ypatybės atlieka vaidmenį, skatinant meilę ir prisirišimą, bet jis nėra esminis. Patriotas savo šalį myli kaip savą, ko negali daryti lituanofilai, polonofilai ir kitų šalių mylėtojai, net jei jie tiek pamiltų savo pasirinktąją tėvynę, kad labiau rūpintųsi jos, o ne gimtinės reikalais.

Lietuvos patrioto ir lituanofilo meilė šaliai turi skirtingas kryptis. Lituanofilas pamils Lietuvą dėl jos gamtos grožio, kalbos archajiškumo, dėl tikrų ar įsivaizduojamų lietuvių charakterio bruožų. Frankofilams meilę įžiebia pažintis su prancūzų kalba ir literatūra, didingos praeities paminklai, architektūros šedevrai, gal prancūziška virtuvė. Vienas ar kitas bruožas yra pirminės meilės ar susižavėjimo šaltinis. Iš šių išorinių ypatybių kilusi meilė ir pagarba ilgainiui apima vis platesnį bruožų spektrą, o pirmosios specifinės savybės netenka savo reikšmės ir įsikomponuoja į bendrą foną. Patrioto ryšys su gimtąja šalimi yra kitoks. Meilė tėvynei, kaip ir gimtoji kalba, yra įgyjama prie motinos kelių, veikiama šeimos, mokyklos, bendros aplinkos, ji bręsta laipsniškai, didėle dalimi nejučiomis. Paaugliai yra aistringi, nors paprastai nemąstantys patriotai. Net kai patriotizmas yra sąmoningai diegiamas, jis mažiau siejamas su konkrečiomis šalies ypatybėmis, labiau pabrėžiamas organiškasis ryšys su tuo, kas sava. Vėliau gal ieškoma ir randama materialių bruožų, kurie suteikia patriotizmui konkretumo bei apčiuopiamų kontūrų, – tai gali būti vėliava, himnas, nacionalinės šventės. Bet savumo

jausmas lieka patriotizmo šerdimi. Litanofilui teigiamos ypatybės veda į šalies meilę, patriotizmui jos suteikia konkretnę pavidalą jau egzistuojančiai meilei.

Patriotui ir litanofilui rūpi lietuvių ir Lietuvos kultūra (rašau, lyg ta kultūra būtų viena ir vieninga, nors suprantu, kad taip nėra, ir kad nepaprastai sunku nustatyti, kur viena kultūra baigiasi, o kita prasideda, bei nubrėžti kultūros tapatybės kriterijus). Žmogus, kuris gyvena kitoje šalyje ir ne kaip atsiskyrėlis, neišvengiamai dalyvauja tos šalies kultūroje. Jis pramoksta kalbos, eina į teatrus ir restoranus, spokso į televizorių. Gyvendamas tokiam mieste kaip Niujorkas ar Londonas, paragauji ir susipažįsti su keliomis kultūromis, pasisavini kai kuriuos jų elementus, net jei šioms kultūroms nejauti ypatingų simpatijų, net jų nemėgsti. Nereikia sutapatinti kultūros ir kultūros bendruomenės, Galima gerai susipažinti su vietos kultūra, bet netapti kultūros bendruomenės nariu, į ją integruotis.

Litanofilas ar frankofilas įsijaučia į pamiltą kultūrą, stengiasi ją padaryti sava, į ją įsiliesti. Bet jo santykis su naująja kultūra ir kultūros bendruomene skiriasi nuo patrioto. Patriotas paveldėja savo gimtąją kultūrą, jo narystė šalies kultūros bendruomenėje paprastai yra nulemta gimimo. Žmogus nepasirenka gimtosios kultūros, bet joje išauga ir subręsta. Ši kultūra smarkiai, gal lemiama paveikia jo mąstymą ir pasaulio bei visuomenės sampratą. Ta kultūra yra sava, kaip ji buvo sava jo protėviams, kaip ir bus sava jo vaikams ir vaikaičiams. Kultūros nėra statiškos, ypač šiais radikalių permainų laikais. Dabarties Lietuvos kultūra būtų svetima 1900 m. gyvenusiems lietuviams, kaip ji bus neatpažįstama XXII a. gyventojams. Bet išlieka organinis, istorinis tęstinumas, įsitikinimas, kad toji kultūra yra gilia prasme sava. Savumo jausmas nėra grindžiamas biologine kilme, jį greitai per kelias kartas įgija imigrantai. Savo inauguracijos kalboje 1960 m. prezidentas Johnas F. Kennedy's minėjo, kaip jo karta didžiuojasi savo senovės paveldu (*ancient heritage*), nors daugeliui europiečių JAV nėra pakankamai ilgai egzistavusi, kad turėtų senovės paveldą.

Kenedy's atkreipė dėmesį į ryšius tarp kartų, konkrečiai su protėviais. Apskritai tokie ryšiai yra labai svarbūs patriotams ir nacionalistams: tiems, kurie teikia pirmenybę valstybei ir tiems, kurie ją teikia tautai kaip etnokultūrinei bendruomenei. Jie neturi šitokios reikšmės litanofilams ir frankofilams. Pamilę lietuvių ir prancūzų kultūras, jie laiko jas vertybėmis ir nori, kad jos išliktų ir klestėtų. Jų nuomone, kultūrų mirtis būtų netektis žmonijai. Pasaulis be šių kultūrų būtų skurdesnis, blankesnis, mažiau vertingas negu dabartinis. Jei tik rūpi, kad išliktų kultūra ir gyvensena, nėra itin svarbu kaip tai įvyks. Galima įsivaizduoti, kad turtingas inuitų gerbėjas, apgailėstaudamas, kad nyksta senieji papročiai, kad ruoniai medžiojami ne valtimis, bet mažais motoriniais laivais, susitaria su viena gentimi ir jiems moka gerą atlyginimą už papročių ir kultūros išlaikymą. Galima įsivaizduoti kitą variantą, būtent, kad inuitų gyvenimu susižavėję kanadiečiai persikelia į jų teritoriją ir atgaivina senus papročius. Nors atgaivinti ar dirbtinai išlaikyti modernią kultūrą būtų neįmanoma vien dėl žmonių skaičiaus, įsivaizduokime, kad migracija iš Lietuvos pasiektų tokius mąstus, kad iškiltų pavojus turėti šalį be tautos. Ir štai tada turtingi geradariai pasamdytų žmonių, nebūtinai lietuvių kilmės, kad jie išmoktų kalbą bei papročius ir pratęstų kultūros egzistavimą, sukurdami modernų, gigantišką Rumšiškių atitikmenį.

Jei kultūros išlikimas būtų vertybė savaime, šis variantas būtų tinkamas, nors ir

neoptimalus. Jis galėtų patenkinti ir lituanofilą, kuris veikiausiai norėtų, kad jo meilė Lietuvai nebūtų svetima jo vaikams. Bet jis nejaus gilesnės netekties, jei šie liks abejingi tam, ką jis pamilo ir kuo susižavėjo. Tačiau šitoks kultūros išsaugojimas netenkintų patriotų ir tautiškumo šalininkų, kurie ne tik nori, kad išliktų kultūra ir gyvensena, bet kad jie išliktų ypatingu būdu. Jiems rūpi, kad jų palikuonys perimtų estafetę, kad jų vaikai ir vaikaičiai gyventų lietuviškai, ir, pageidautina, Lietuvoje, - o ne pasamdyti žmonės ar susižavėję svetimtaučiai. Siekiama, kad tai, kas paveldėta iš ankstesnių kartų, būtų perduota ateities kartoms, kad mūsų vaikai brangintų tai, ką mes branginome, kad nebūtų nutraukiamas tęstinumas tarp kartų. Jei vaikai ir vaikaičiai nusigręžia nuo tautos ar šalies, jaučiamas ne tiek nusivylimas, kiek praradimas, skausmingas liūdesys dėl to, kad nepasisekė tiems, kurie brangiausi - savo vaikams - perduoti to, ką pats gavai iš savo tėvų, tad todėl ir itin brangini.